

կարգի վանահայր վանացն Սաղեանի Տ. Թովմա վարդապետ Բաղդասարեան. Թ. 615:

— Յանուան Տ. Գրիգոր Տ. վարդապետի որով կարգի նա վանահայր ս. Թովմա Առաքելոյ վանացն Ագուլիաց. Թ. 632:

ՔԱՂՈՒԱԾՔ ՍԻՆՕԳԻ ՕՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻՑ.

20 ապրիլի. Երևանի Պ. Նահանգապետը Թ. 3064 և 997 գրութիւններով յայտնում է Սինոզին, որ Զանջլուայ ս. Կարապետի վանքը ֆեասուած լինելով երկրաշարժից կործանման վտանգ է սպառնում, և խնդրում է Սինոզի տնօրէնութիւնը: Սինոզը վճռեց գործակալների և գաւառապետների միջոցով յայտնել ժողովրդին, որ մինչև վանքի նորոգութիւնը ուխտագնացութիւնն արգելուած է:

4 մայիսի. Կարուց Հոգեւոր կառավարութիւնը Թ. 24 և 416 գրութիւններով յայտնում է Սինոզին, որ «Տալլար» Աթոռապատկան հոգի կապալառուն պայմանը խախտել է: Սինոզը վճռեց պատուիրել Կարուց Հոգեւոր կառավարութեան նախ յիշեալ կապալառուին հեռացնելով նոր ածուրդ նշանակել ու պայմանը ներկայացնել Սինոզին ի հաստատութիւն: Երկրորդ՝ դատաստանական կարգաւ կապալառուից 1500 ռ. տուգանք ստանալ:

15 մայիսի. Սինոզը լսելով Վրաստանի և Իմերէթի թեմի Կոնսիստորիայի Թ. 1928 յայտարարութիւնը, վճռեց ծանուցանել Ռուսաստանի Հայոց հոգեւոր բոլոր ատեաններին, որ հայ քահանաները ըստ խնդրոյ միւս ոչ օրթոդոքս քրիստոնեաների (կաթոլիկների, բողոքականների, ասորիների և հաբէշների) կարող են կատարել նոցա հոգեւոր պէտքերը:

Ռուսաստանի սովետներին օգնող մասնաժողովը ապրիլի 22-ի գրութեամբ խնդրում է Սինոզից օժանդակել իրեն դրամական նւաասաներ ժողովելու գործում և ցոյց տալ թէ որտեղի հայ ժողովուրդը օգնութեան կարիք ունի: Սինոզը վճռեց պատուիրել Ռուսաստանի Հայոց Կոնսիստորիաներին, որ հրաւեր կարգան հայ ժողովրդեան օգնելու անբերրութիւնից ֆեասուած Ռուսաստանի ազգաբնա-

կութեանը և հանգանակած գումարները ուղարկեն նշանակեալ հասցէին՝ նոցա քանակութեան մասին տեղեկութիւն տալով Սինոզին:

ԿՐՕՆԱԿԱՆ—ԲԱԺԻՆ

ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ.

«Դու ես վիմ, եւ ի վերայ այդ վիմի շինեցից զեկեղեցի իմ, եւ դռամ դռնից զնա մի յաղթանաւսեցնես»:

Մատթ. ԺԶ. 18.

ՍԿԱՅԱԿԱՆ ոսկէ տառերով Հռոմի ս. Պետրոս եկեղեցւոյ՝ քրիստոնէական ամենահոյակապ տաճարի, գմբէթի մէջ արձանագրուած՝ Հռոմէական եկեղեցւոյ նուիրապետական ձգտումների հիմք են կազմում այս խօսքերը. բայց նոքա կարող էին արձանագրուած լինել նաեւ քրիստոնէական բոլոր տաճարների և ամենափոքր մատուռի գմբէթի մէջ, և իւրաքանչիւր եկեղեցւոյ կենդանութեան սկզբունք և գործունէութեան նշանաբան համարուիլ: Այդ հասկանալու համար պէտք է պարզել նախ թէ ինչ կապակցութեան մէջ են ասուած նոքա աւետարանում և ինչ է նոցա բառացի իմաստը:

Փրկչի երկրաւոր կենաց ամենակարեւոր րոպէներէից մէկն էր, երբ այդ հանդիսաւոր խօսքերն արտասանուեցան: Անցել էին Գալիլիայի այն գեղեցիկ օրերը, երբ Նորա քարոզութիւնների թարմ տպաւորութեան ներքոյ՝ ողևորուած ամբողջ հեռեւում և շրջապատում էր Նորան ամեն տեղ. այդ ամբոխի առաջնորդների հետ մի քանի թեթեւ վիճարանութիւններ ունենալուց յետոյ՝ Նա այս անգամ արդէն վճռական կերպով մերժել էր նոցա իրենից և սկիզբը դրել այն թշնամական յարաբերութիւնների որոնց հետեանքը իւր անարգական մահը պէտք է լինէր խաչի վրայ: Նա գիտէր այդ, և մենակ կանգնած

մեր երկրագունդի վերայ՝ ուր բոլորը օտար էին Նորա համար՝ օտար ոգւով և ձգտումներով, մի մխիթարական կէտ էր որոնում իւր շուրջ՝ որի վերայ աչքը կանգ առնել և յուսալից ապագայի նշոյլներ տեսնել կարող էր—Հրէաները նշան էին ուզում. Նորա Մեւիա լինելուն հաւատալու համար Աստուծոյ ընտրեալ ժողովուրդը պահանջում էր՝ որ Նա մի նշան ցոյց տայ երկնքից և ապացուցանէ այդպիսով թէ կապեր ունի երկնքում իշխող Աստուծոյ հետ՝ կարող է երկնքի զօրութիւնները գործ դնել և այդ ժողովուրդի երկրաւոր իղձերին բաւականութիւն տալ։ Իսկ Աստուծոյ խորհուրդները բոլորովին տարբեր էին. տարբեր զօրութեամբ և տարբեր նպատակով էր յայտնուել Աստուծոյ ուղարկած Մեսիան։ և որպէս զի Նորա առաքելութեան նպատակն իրագործուէր, հարկաւոր էր որ մարդիկ Նորա մէջ թագնուած ներքին զօրութիւնը ճանաչէին՝ ճանաչէին առանց արտաքին նշանների և հակառակ իսկ արտաքին նշաններին։

Փորձը ցոյց էր տուել, որ Հրէից նախապաշարուած ժողովուրդն անընդունակ էր այդպիսի ճանաչողութեան. կամ մի ալընյայտնի նշան ցոյց տուր, որ Դու Աստուծոյ կողմից ես ուղարկուած, կամ թէ չէ. Բո բոլոր գեղեցիկ, երկնային իմաստութեամբ լի խօսքերն ու հրաշալի բարեգործութիւնները մենք առ ոչինչ կհամարենք և Բեզ կպատժենք իբրեւ խաբերայի՝ այդ էր անխուսափելի վճիռը. և ահա իբրեւ հալածական ելնում է Նա առաջին անգամ հայրենի երկրից, օտար հողի վերայ առանձնութեան մէջ պատրաստուելու մեծ պայքարի համար, և հարցնում է ինքն իրեն, հարցնում է իրեն դեռ հաւատարիմ մնացած աշակերտների փոքրիկ խմբին. «Ձո՞ք ասեն զինէն մարդիկն»։—«Ձո՞ք ասէք Դուք»։ Արդե՞ք գոնէ մի հողի կայ, արդե՞ք Դուք, որ շարունակ ինձ հետ էիք, ամէնից աւելի էք լսել իմ խօսքերը և տեսել իմ գործքերը՝ Դուք գոնէ զիտէք իմով լինելս և պատրաստ էք պահպանել այդ ճանաչողութիւնը, եթէ ամբողջ աշխարհն իսկ բոլոր արտաքին երեւոյթները դէմ լինին դորան, պատրաստ էք իբրեւ Աստուծոյ Որդի

ընդունել այս իմ խոնարհ և անփառունակ վիճակի մէջ՝ ընդունել առանց երկնքի նշանների տեսնելու, ներքին հաստատուն համոզմամբ միայն, որ պէտք է չխախտուի նաեւ այն ժամանակ, երբ շատ աւելի խոնարհ և անարգ վիճակի մէջ տեսնէք ինձ։—Եւ երբ գտնուեցաւ մի աշակերտ, մի մահկանացու, որ այդ բոլոր հարցերին «այո՛» պատասխանել կարող էր՝ ինչպիսի մխիթարութիւն, ինչ բերկրալիւր բոպէ Փրկչի համար. ձգուած էր այլեւս Աստուծոյ արքայութեան այն փոքրիկ սերմը, որ աճելով մեծ ծառ պիտի դառնար և բոլոր ազգերին իւր ստուերի ներքոյ ժողովէր. աշխարհի մէջ մի մարդ կար, որի մաքուր և կենդանի հաւատն իրաւունք էր տալիս նորան այդ արքայութեան ժառանգ լինելու. և երբ մէկը կար՝ կլինէր նաեւ երկրորդը, երրորդը և այսպէս քար քարի վերայ շարուելով՝ Աստուծոյ տան մեծ շէնքը պէտք է կառուցուէր։

«Ի վերայ այդ, վիմի շինեցից զեկեղեցի իմ»։ Հռովմէականներն իրաւունք ունին պընդելու, որ այս խօսքերն ուղղակի Պետրոսի իբրեւ անձնաւորութեան, համար են տեսած, և ոչ Նորա հաւատի, կամ մի ներքին հոգեկան կարողութեան, մի յատկութեան համար՝ ինչպէս մեկնում են Յունական և Բողոքական եկեղեցիների շատ ներկայացուցիչներ, Հռովմէականներն դէմ պաշտպանուելիս, Հարց է սակայն, թէ ինչպիսի՞ անձնաւորութիւն է ներկայանում այստեղ Պետրոս. արդեօք իբրեւ մի իշխանաւոր, որ կոչուած էր Հռովմէ նուիրապետական աթոռի վերայ բազմելու, իւր ընկեր առաքեալների և բոլոր եկեղեցւոյ բոլոր աշխարհի վերայ իշխելու՝ իշխելու այն աւետարանի՝ անունով, որի մէջ ասուած է. «Իշխանք ազգաց տիրեն նոցա, և մեծամեծքն իշխեն նոցա. ոչ այնպէս իցէ և ի ձերում միջի»։ Այդպէս լինել հարկաւ չէր կարող, ապա թէ ոչ ճշմարտութեան աւետարանը պէտք է հակասէր ինքն իրեն։—Ի նկատի ունենալու է նախ որ հայերէն թարգմանութեան մէջ մի փոքրիկ շեղումն կայ յունարէն բնագրից. այնտեղ տարբերութիւն է դրած «պետրոս» և «պետրա» խօսքերի մէջ. առաջինը հասարակ քաղ է նշանակում, բայց գործ է ածուում նաեւ երկրորդի մաքով, որ նշա-

նակում է ժայռ: և այս դէպքում մէջ է բերուած իրրե յատուկ անուն: Եթէ հայերէնը երկու դէպքում ևս վէմ բառն է գործ դնում գուցէ ասորերէն թարգմանութեան ազդեցութեամբ է: որը ինչպէս և նորա շատ մօտ ազգակից արամերէնը՝ Փրկչի խօսակցական լեզուն, տարբերութիւն չէ դնում երկու բառերի մէջ. այնպէս որ ինքը Փրկչը երկու տեղում ևս «կէֆա» արտասանած պէտք է լինի: Եւստիանոսի գէպս Նա կամեցել է ասել. Զուր տեղը չէր, որ քո անունը Պետրոս դրի. քո այդ համարձակ խոստովանութեամբ դու ապացուցեցիր, որ արժանի ես այդ անունան. առաջին խոստովանողը եղար, ուստի և առաջին վէմը կլինես այն մեծ հաստատութեան, որ նոյնպիսի խոստովանողներին պէտք է կազմուի: Դժոխքը՝ մահուան թագաւորութիւնը, անսահման իշխանութիւն է գործ դրել մինչև այժմ՝ ամէնքի վերայ. ով միանգամ նորա դռներին անցել է՝ վերադառնալ կրկին չէ կարողացել. բայց իմ կանգնած հաստատութեան մէջ պատասխարան զանոգներն ազատ կլինին այդ բռնութիւնից, և դժոխքի դռները փակ մնալ, նոցա իրենց ետեւ պահել չեն կարողանայ. — ահա թէ ինչպիսի մեծ շնորհ է սպասում քեզ և քո նմաններին:

Արդ ինչով արժանացաւ Պետրոս այդ շնորհին և ինչպիսի տեղ է գրաւում նա եկեղեցւոյ շինուածի մէջ: Պարզ է, որ նորա բոլոր առաւելութիւնը, նորան վէմ՝ դարձնողը, իւր հաւատն է՝ այն հաստատուն համոզումը և այն համարձակ խոստովանութիւնը, թէ մի հասարակ մարդու պատկերով իւր առաջ կանգնած վարդապետը նոյն ինքն Բրիստոս է: խոստացեալ Մեսիան: Աստուծոյ Որդին. իսկ հաւատը երաշխաւորութիւն է ոչ թէ իշխանութեան և փառքի, այլ յաւիտենական կեանքի համար: Հարկաւ ոչ թէ Պետրոսի հաւատը, այլ ինքը Պետրոս իրրե հաւատացող ներկայացնում է այն վէմը, որի վերայ պէտք է հաստատուէր Եկեղեցին. բայց նախ՝ Բրիստոսի խօսքերից պարզ երևում է, որ Նորա եկեղեցին մի նուիրապետական իշխանութիւն չէ՝ աշխարհին տիրելու կոչուած, այլ մի կրթարան, ուր մարդիկ մարդուում և պատրաստու-

ում են Երկնքի արքայութիւն և յաւիտենական կեանք ժառանգելու. ապա՝ այն վէմը, որի վերայ հաստատուում է Եկեղեցւոյ շէնքը, այդ շէնքի հիմքը կազմող վէմ չէ: «Զի հիմն այլ ոք ոչ կարէ դնել, քան զեդեալն, որ է Եիսուս Բրիստոս» այլ հիմքի վերայ դրուած առաջին քարը, որի կողքին դրուում են միւս քարերը՝ նոյնչափ արժէք ունեցող հաստատութեան համար, և սերտ կապուած հիմքի հետ, ըստ այնմ թէ որչափ զօրեղ է հաւատը դէպի Բրիստոս: Պետրոսին վէմ՝ անուանելով և Երկնքի արքայութեան փականքը նորան տալով՝ շատ հեռու էր Բրիստոս այն մաքից, թէ իշխանութիւն է տալիս այդպիսով իւր Եկեղեցին կառավարելու. ակներև է այդ նորանից իսկ, որ մի քիչ յետոյ, երբ Պետրոս գուցէ իրեն եղած խոստովանելով շացած, վիճում էր Նորա հետ և աշխատում էր կանգնեցնել կամաւոր նահատակութիւն յանձն առնելու մտադրութիւնից, համոզելով երեւի միանգամայն, որ իւր մեսիական փառք և իշխանութեամբ յայտնուի — Երթ յետս իմ սատանայ, զայթակողութիւն իմ ես: պատասխանեց:

Դիտել պէտք է նաև, որ Եկեղեցւոյ շինութիւնը Նա անմիջապէս չսկսեց, այլ տպառնի էր խօսում, ապաղայի համար. որպէս զի Պետրոս իսկական վէմ դառնար և շինութեան պիտանի լինել, դեռ շատ ու շատ զայթակեցեցել մտքերից պէտք է ազատուէր՝ դեռ շատ անգամ փորձութեանց պէտք է ենթարկուէր և կամոց կամաց զարգանար ու ամրապնդուէր այն հաւատը, որ այստեղ միայն իրրե մի կենսունակ բողբոջ էր ներկայանում: Եւ երբ այդ բողբոջը կրացուէր ու հասուն առատ պտուղներ կրերէր Երկնքի արքայութեան համար, այն ժամանակ Պետրոս մենակ կանգնած չէր լինի արքայութեան դրան առաջ, կապելու և արձակելու իշխանութիւն ձեռին. այլ նորա հետ կանգնած կլինէին նաև իւր տասնեմէկ ընկերները (համ: Մատթ. ԺԼ. 18. Թայտ. ԻԱ. 14), որոնք և կորոշէին թէ ովքեր երկրի վերայ իրենց աւանդած առաքելական վարդապետութեան հաւատարիմ աշակերտներ, կամ իրենց քրոջութեամբ հաստատուած Եկեղեցւոյ իսկա-

կան անդամներ են եղել որով իրաւունք պէտք է ստանային արքայութիւն մտնելու:—Այսպէս ուրեմն այն վէճը որի վերայ շինուած է Բրիտոսի Եկեղեցին՝ ոչ թէ Առաքելոց գլուխ և նուիրապետական անսահման իշխանութեամբ օժտուած Պետրոսն է, այլ հաւատացող Պետրոսը և Եկեղեցւոյ հաստատութեան ու յարատեւ շինութեան և զարգացման պայման նորա երեսկայական յաջորդների իշխանասիրական ձգտումները պահպանելը չէ՝ հռոմի աթոռի վերայ, այլ նորա խոստովանած հաւատն անաղարտ և կենդանի պահելը՝ ի սփիւռս աշխարհի ցրուած ծշմարիտ քրիստոնեաների սրտերում:

Ամեն տեղ, ուր Բրիտոս ծշմարիտ հաստացողներ է գտել, այնտեղ և շինել է իւր Եկեղեցին, այնտեղ հաստատել է իւր երկնաւոր իշխանութեան աթոռը՝ Հօր հոգով և ծշմարտութեամբ երկրպագողներ, և ոչ աշխարհային փառաց կոյր զինուորներ՝ ժողովելու համար: Մի նոր Պետրոս՝ ոչ խօսքով միայն, այլ անպատում շարչարանքներով իւր անխախտելի հաւատը խոստովանող մի հաւատարիմ վկայ էր նաև մեր Մեծ Լուսաւոր իշը: Հաւատով զօրացած նա իւր աղաչաւոր բազուկները դէպի երկինք կառկառեց, դէպի Բրիտոս՝ Աստուծոյ Որդին և եկաւ իջաւ Երկնաւոր Անմահ Ծարտարապետը, իւր առաքեալների արեամբ շաղախուած գետնի վերայ Հայաստանեայց ս. Եկեղեցւոյ լուսեղէն կամարները հաստատեց՝ հաստատեց առաքելական իշխանութեան այն Մայր Աթոռը, որի վերայ բազմոցները գիտակցել են միշտ թէ իրենք խոնարհ սպասաւորներ են միայն իսկական Աթոռակալի՝ Նորա փառքը որոնելու, Նորա խօսքը քարոզելու, Նորա հաւատը կենդանի պահելու կոչուած: Եւ որչափ աւելի կենդանի լինի այդ հաւատը հայ մարդոց սրտերում՝ նոյնչափ աւելի շէն կլինի և պայծառ Հայաստանեայց ս. Եկեղեցին, նոյնչափ աւելի մեծ Մայր Աթոռի փառքն ու հեղինակութիւնը: Լուսաւորչի լոյս հաւատն է այդ, և ոչ որ և է արտաքին առաւելութիւն կամ զօրութիւն, որ մեր եկեղեցին պահպանել և զօրացնել, եկեղեցւոյ պաշտօնեաներին անձնուէր ոգեւորութեամբ, եկեղեցւոյ զաւակներ

րին մաքուր բարեպաշտութեամբ և հաւատարիմ սիրոյ զգացումներով լեցնել կարող է: Հաւատը դէպի Բրիտոս մի երկնային զօրութիւն է, որ մեզ կտրոււմ է կրքերի և մարմնական ցանկութիւնների աշխարհից և բարոյական վսեմ գաղափարական երկնաւոր կեանքի ընդունակ դարձնում: Դժոխքի դռներից չյաղթահարուողներ Բրիտոսի այն ծշմարիտ հաւատացեալներն են, որոնք անցաւոր և ապականացու աշխարհի մէջ մի յաւիտենական և անապական ինչ ճանաչում են. գիտեն որ խիստ անշուք կերպարանքի ներքոյ է յայտնուում այդ յաւիտենականը, համբերութեամբ նեղութիւններ ու զրկանքներ տանելով միայն ձեռք բերուում: Համոզուած են, որ երկինք և երկիր անցնել կարող են, բայց յանուն Բրիտոսի ծշմարիտ խոստովանութեամբ և առաքինական նահատակութեամբ ձեռք բերուած այդ երկնային բարիքն անցնել չէ կարող: Աստուծոյ Միածին Որդին այդպիսի հաւատացեալներ է պահանջում: Իւր իշխանութիւնը երկրի վերայ հաստատ պահելու համար, հայ հաւատացեալներ՝ Հայաստանեայց ս. Եկեղեցւոյ Մայր Աթոռից յարատեւ իշխելու և իւր կենարար շնորհները սփռելու համար:

Ե Կ Ե Ղ Ե Յ Ի Ն

ԵՒ

ԱՂՔԱՏՆԵՐԻ ԽՆԱՄԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԸ.

Գ.

ԱՂՔԱՏՆԵՐԻ ԽՆԱՄԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԸ ԵՒՐՈՊԱՅՈՒՄ.

Ի.

Ներքին առաքելութիւն և արտաքին առաքելութիւն:

(Շարունակութիւն) *

Անցեալ երկու գլուխներում փորձեցինք համառօտ նկարագրել, թէ ինչ կազմակերպութիւն էր ստացել աղքատների խնամատարութիւնը քրիստոնէական համայնքների և հաս-

* Տե՛ս «Արարես» 1897 թ. մայիս, յունիս եւ յուլիս թիւերով: